

Fokozatváltás

Célszerű lenne gyakrabban alkalmazni

Az intézmény jogszabályi alapjait a Btk. 46. § (1) bek. szabályozza. „...*Kifogástalan magaviselet esetén a bíróság úgy rendelkezhet, hogy a büntetés hátralévő részét eggyel enyhébb fokozatban kell végrehajtani, ha pedig az elítélt a büntetés-végrehajtás rendjét ismételten és súlyosan megzavarja, a bíróság elrendelheti, hogy a büntetés hátralévő részét eggyel szigorúbb fokozatban hajtsák végre*”. A Btk. megfogalmazásából világosan kitűnik, hogy a fokozatváltozásról bíróság dönt, nevezetesen az intézet székhelye szerint illetékes megyei bíróság bv. bírāja. Ugyanakkor az előkészítésben, az előterjesztésben jelentős szerepe, felelőssége van a büntetés-végrehajtásnak.

A hatályos jogi szabályozásból eredően a jogintézmény alkalmazásának kezdeményezése a fogva tartó intézet kizárólagos joga, a végrehajtási fokozat megváltoztatását ugyanis az elítélt, illetve hozzátartozói nem kérelmezhetik, ráadásul nem kötelező mindenáron előterjeszteni az ügyet, mint például az elítélt feltételes szabadságra bocsátása esetén, tehát a büntetés-végrehajtásnak (az elítélttel foglalkozó nevelőnek, munkáltatónak) felelősséggel kell döntenie, hogy az elítéltek közül kit érdemesít és terjeszt elő a végrehajtási fokozat megváltoztatására.

A szabályozás pontosan meghatározza, milyen feltételek szükségesek a fokozatváltáshoz, ezért a jogszabály alkalmazása nem okoz különösebb gondot az intézetekben. Az előkészítés, előterjesztés során intézeteink e rendelkezéseket betartják.

Néhány esetben mégis felvetődött értelmelési probléma, nevezetesen, hogy a Btk. 46. § és a 8/79. IM rendelkezés megfogalmazása között eltérés van, amikor az egyik „*eggyel enyhébb*”, a másik viszont csak „*enyhébb*” fokozatba helyezéssel beszél. Lehet-e például egy elítéltnak kétszer megváltoztatni a fokozatát, tehát kerülhet-e fegyházból fogház fokozatba? A ma-

gasabb szintű jogszabály (Btk.) szövegéből végül is egyértelműen kitűnik, hogy „*a büntetés hátralévő részét eggyel enyhébb fokozatban kell végrehajtani*”, tehát az eredeti fokozathoz képest csak eggyel enyhébb fokozatba helyezésre van lehetőség.

A jó magaviseletet, kiváló munkavégzést tanúsító, de éppúgy a büntetés-végrehajtás rendjét ismételten megsértő elítélt fokozatának megváltoztatását általában a munkáltató vagy az elítélt nevelője kezdeményezi (kb. fele-fele arányban). A jogszabály nem ad ugyan lehetőséget arra, hogy elítélt kezdeményezze, esetenként mégis előfordul, hogy a fogvatartott veti fel nevelői foglalkozáson a fokozatváltásra vonatkozó kérését. Néhányszor előfordult — ha a jogszabályi feltételek is fennálltak —, hogy ez a kezdeményezés volt az előterjesztés és fokozatváltás kiindulópontja.

A fokozatváltási gyakorlatot vizsgálva elmondható, hogy szinte kivétel nélkül a foglalkoztatásban részt vevő elítéltek esetében került sor előterjesztésre, illetve engedélyezésre. A jogszabály szerint „*előterjesztést lehet tenni, ha az elítélt folyamatosan kifogástalanul teljesíti kötelezéseit*”. Ilyenkor természetesen magatartása, munkavégzése megfelel a kívánalmaknak, illetve kiemelkedőt nyújt. A jogszabály merev értelmezése, ha napjainkban, amikor a nem dolgozó elítéltek száma egyre növekszik, eleve kirekesztődik az elítélteknek egy jelentős része a fokozatváltásból adódó kedvezőbb végrehajtási feltételek köréből. Tehát az elítélt hiába tanúsít jó magaviseletet, fel sem merülhet a fokozatváltás kezdeményezése.

A munkáltatásban részt vevő elítéltek közül is elsősorban csak az ún. bizalmi vagy kiemelt munkakörben (körletírónok, gépkocsivezető, csoportvezető, karbantartó stb.) dolgozók jöhetnek szóba az előterjesztésnél.

A gyakorlatból kitűnik, hogy a „rövidebb” tartamú (1, másfél év) szabadságvesztést töltők közül csak elenyésző mértékben jutottak el az előterjesztésig. Ennek oka, hogy intézeti vélemények szerint — bár a jogszabályi feltételek fennállnak — e viszonylag rövid idő alatt nehéz felmérni, méltó-e az elítélt az enyhébb fokozatba helyezésből fakadó kedvezményre.

Hosszabb (5—6 vagy több évi) szabadságvesztés esetén, amíg az elítélt a büntetése felét nem töltötte le, alig-alig terjesztik elő, holott jó magaviselete, munkavégzése már előbb is indokolná az enyhébb fokozatba helyezést.

A fokozat megváltoztatását indokoló előterjesztések zöme *enyhébb fokozatba helyezést javasol*. Az előterjesztések mindössze 1,7%-a tartja szükségesnek a szigorúbb fokozatba helyezést, a büntetés-végrehajtási intézetek csak kirívó esetben élnek ezzel a lehetőséggel. A renitens magatartást tanúsító, fegyelmi vétséget sorozatban elkövető elítélttel szemben általában elégségesnek tartják a fegyelmi fenytetés eszközeit is.

A bv. bíró, az előterjesztések csekély részében (4,3%) dönt másként. Erre általában akkor kerül sor, ha a büntetés-vég-

rehajtási intézet nem kellően megalapozott előterjesztést tesz. (Például az elítélt büntetés-félbeszakítása idején bűncselekményt követett el, az intézet mégis előterjesztette enyhébb fokozatba helyezését.) A bv. bíró az elítélt magatartását, viselkedését leginkább a büntetés-végrehajtási előterjesztésből tudja megítélni, ezért tapasztalható az előterjesztéssel megegyező döntések gyakorisága.

Az alkalmazás lehetőségének kiszélesítése érdekében célszerű lenne változtatni a jogszabályi rendelkezésen oly módon, hogy az enyhébb fokozatba helyezésre a büntetési tartam felének eltelte előtt is sor kerülhessen, mint ahogy a jelenlegi szabályozás szerint a súlyosabb fokozatba helyezésre már rövidebb szabadságvesztés (6 hó) letöltése után is lehetőség van.

Lényegében a végrehajtási fokozat megváltoztatásának intézménye a gyakorlatban bevált, az intézetek ez irányú tevékenysége törvényes, a szabadságvesztés-büntetés progresszív jellegének erősítésére vonatkozó törekvéseinkkel összhangban a jövőben célszerű lenne még szélesebb körben, nagyobb gyakorisággal alkalmazni.

Dr. Sárdi Miklós

Rácsos beszélő

Egy jogeset tanulságai

Az előzetesen letartóztatott férfi panaszt tett az Országos Parancsnokságon, mert mint különösen veszélyesnek nyilvánított személy nem asztalnál, hanem csak rácson keresztül, állva vehetett részt a beszélőn. E panasz ügyében teszek néhány észrevételt. Mindenekelőtt azt, hogy az intézeti szabályozás a jogszabályok alapján készült. A Bv. tvr. ugyan csak általános rendelkezést tartalmaz (118. § /1/ bek. d. pont), a Bv. Szabályzat azonban irányadó útmutatást ad (150. § /2/ bek.) miközben a Szakutastítás elnagolja ezt a kérdést, mert csak azt mondja ki, hogy „az előzetesen letartóztatott látogatásának módjára nézve — asztal mellett ülve vagy rácson át — az ügyész vagy a bíróság

rendelkezése az irányadó” (261. § /1/ bek.)

A helyi szabályozásban a megoldás kulcsát arra az esetre kellett megtalálni, amikor az ügyész vagy bíró nem rendelkezett, hanem a döntés jogát az intézetre ruházta. *Ebben az esetben az intézetnek az irányadó szabályozást, vagyis a Bv. Szabályzat rendelkezéseit kell alkalmaznia*. A Bv. Szabályzat 51. § /6/ bekezdése alapján az előzetesen letartóztatott is jogosult az asztal melletti beszélőre.

Csakhogy az 51. § (8) bekezdés időbeli korlátozás nélkül lehetővé teszi, hogy a parancsnok fegyházban és börtönben biztonsági szempontból rácson át történő beszélőt is elrendelhet. De hogyan rendel-